

УДК 321
DOI: 10.32837/space.v0i11.136

Артем Вікторович Кройтор

кандидат політичних наук, доцент, доцент політичних теорій
Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, Україна
ORCID: 0000-0003-4652-7441

ІДЕОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПАРТІЙНОЇ ПАЛІТРИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ПРОГРАМ ВІТЧИЗНЯНИХ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ПАРТІЙ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню політичної ідеології як чинника формування партійної системи України на підставі аналізу програм політичних партій України. Одним із важливих інститутів реалізації політичних ідей, перетворення їх у стратегію політичного розвитку держави є політичні партії, що презентуючи на виборах свої ідеології здобувають право їх реалізації за підтримки суспільства.

Партійна ідеологія базується на емпіричних світоглядно-методологічних формах суб'єктивного сприйняття політичної дійсності. Практичне вираження партійна ідеологія міститься у програмових та статутних документах політичних партій. Партійна ідеологія покликана виражати популярні у суспільстві політичні ідеї та цінності. В такому випадку парламентські вибори є механізмом не лише ротації еліти, але й відбору основних вимог у політичній системі, а отже і визначенням домінуючої політичної ідеології. У статті проаналізовано програми таких політичних партій, як «Слуга народу», «Голос», «Європейська солідарність», «Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина», «Опозиційна платформа «За життя!». Визначено особливості партійних програм та їх ідеологічних складових. Доведено, що політичні партії України є партіями універсального типу з розмитими ідеологічними орієнтирами. Визначено, що новостворені політичні партії, подібно до «старих» залишаються лідерськими партіями, локомотивами рейтингу яких є їх лідери. Більшість партій за шкалою ліві – центристські – праві, є центристськими партіями соціал-демократичного спрямування, усі програми політичних партій, що здобули підтримку електорату, окрім «ОП – За життя» мають проєвропейське спрямування. Характерною особливістю таких партій як «Голос» та «Слуга народу» є медійність, віртуалізація їх діяльності, відсутність розгалуженої організаційної регіональної структури. Важливою ознакою сучасних політичних партій залишається високий рівень ідеологічної мобільності та рецептивності, здатності до інтеграції окремих постулатів конкуруючих політичних ідеологій у програмі однієї партії.

Ключові слова: політична партія, партійна ідеологія, програма партії, політична ідеологія, партійна система.

У сучасних умовах розвиток партійної системи України нерозривно пов'язаний із загальними чинниками процесу трансформації політичної системи суспільства. Зокрема це і процес європейської інтеграції, і активна інформатизація суспільства, що вимагають адаптації політичних інститутів та методів реалізації політики до нових умов. Крім того агресія Російської Федерації проти України, анексія Криму, війна на Донбасі стають значними чинниками у діяльності політичних партій України, зокрема впливаючи на їх ідеологічну платформу. Сучасна політична ситуація в державі зумовила новий етап у формування ідеологічного партійного спектру в Україні.

Варто зазначити, що «...невизначеність щодо політичних ідеологій як в діяльності сучасних партій так і в свідомості суспільства та розмитість програмних засад партій в ідеологічному спектрі по осі «праві – ліві» призводить до створення «квазіпартійних» структур. Наслідком розмитості ідеологічної складової політичних партій є структурування їх діяльності не навколо визначеної політичної ідеології, а навколо партійного лідера – особи, що володіє великим особистісним рейтингом. Саме тому

виборчі кампанії за участю політичних партій та блоків набувають персоніфікованого характеру» (Кройтор, 2012, с. 36).

Безумовно сучасні партії давно перестали відповідати критеріям класичних масових, адже перетворились на ефективний інструмент у боротьбі за голоси виборців. У ході цієї боротьби відбувається розмивання партійних ідеологій і фактичне зникнення бар'єрів між партіями, що асоціюються у виборців виключно з партійним лідером та його іміджем. Таким чином, в Україні сформувались досить успішні партійні бренди. Водночас відбувається симуляція партійних ідеологій а конструювання партії відбувається навколо партійного лідера, від рейтингу якого залежить конкурентність партії на політичному ринку.

Водночас не можна недооцінювати вплив ідеологій на весь комплекс соціальних відносин. У сучасному світі ідеологіями пройняті не лише партійні інтеракції. Ідеологічний вплив можна побачити у культурі та державній політиці, міжнародних відносинах і моделях економічного розвитку. На особливу увагу заслуговують дослідження індоктринації у системі пострадянської освіти, як складової авторитарної системи (Kroytor, Yakovlev, & Aleksentseva-Timchenko, 2019).

Партійна ідеологія базується на емпіричних світоглядно-методологічних формах суб'єктивного сприйняття політичної дійсності. Практичне вираження партійна ідеологія міститься у програмових та статутних документах політичних партій. Партійна ідеологія покликана виражати популярні у суспільстві політичні ідеї та цінності. В такому випадку парламентські вибори є механізмом не лише ротації еліти, але й відбору основних вимог у політичній системі, а отже і визначенням домінуючої політичної ідеології. А «результат виборів, перш за все, демонструє ідеологічну палітру в суспільстві, рівень впливовості окремих партійних ідеологій на процес формування політичної ідеології та громадської думки» (Кройтор, 2012, с. 38).

Варто зазначити, що більшість дослідників політичних партій вважають, що партійна ідеологія не є обов'язковою складовою політичних партій. Зокрема, Примуш М. зазначає: «В українському дослідницькому середовищі поширена думка, згідно з якою ідеологія політичних партій виступає як формальне, необов'язкове явище, вироблене лише для класифікації та поляризації залежно від спектра політичних сил... Ця думка не лише має право на існування, але й підтверджується практичною діяльністю українських політичних партій, які після свого приходу до влади в результаті виборів часто дещо відходять від базових ідеологічних засад й роблять ставку на завоювання симпатій виборців інших партій, що можна розцінити як стратегічну помилку» (Примуш, 2018, с. 65).

Дослідник пояснює виникнення цього процесу наступними чинниками:

По-перше вітчизняні політичні партії створюються окремими фінансовими групами чи впливовими особами для захисту своїх інтересів. Таким чином партію можна розглядати як механізм каналізації інтересів окремих фінансово-промислових груп у центрі прийняття рішення, яким є парламент. За таких умов партія є технологічним продуктом, що для успішності реалізації свого завдання не потребує ні наявності розгалуженої структури ані ідеології, аби швидко завдяки використанню різноманітних інформаційних технологій та пропаганди мобілізувати електора і перемогти на виборах.

По-друге «у функціонуванні української партійної системи наявна істотна проблема, характерна практично для всіх провідних політичних сил європейських країн: з певним часом політичні партії, особливо правлячі партії, дедалі більше відходять від ідеї представництва інтересів громадян і фактично починають вибудовувати приватні своєрідні передвиборчі підприємства, або ж машини з отримання голосів електорату» (Примуш, 2018, с. 65).

На нашу думку, також причиною відсутності чітко виражених партійних ідеологій, є не розуміння більшістю суспільства сутності ідеологічних доктрин, або спотворене уявлення про них, що базується на певних політичних міфах та стереотипах. Єдине за яким критерієм українські політичні партії можна розділити більш чітко це на партії, що мають євроінтеграційне спрямування і виступають за збереження унітарності та партії, які мають проросійський вектор та відстоюють ідею входження України до Митного союзу, крім того значні ідеологічні розбіжності партій у поглядах щодо мовної політики та конструювання історичної пам'яті привели до регіонального розколу в державі.

Варто погодитись із Примушем М., який зазначає, що «українська партійна система виявилася хворою на популізм і бажання партій сподобатись одночасно всім, що негативно відбивається на спроможності у наявних коаліції та Уряду здійснювати швидкі, ефективні та якісні реформи, і відкриває шлях для успіху політичних сил, які вважають ідеологію чимось неактуальним. Це, своєю чергою, дає підстави говорити про наявність «ідеологічного вакууму» в українській партійній системі» (Примуш, 2018, с. 65).

Аналіз законодавства України у сфері регулювання партійної діяльності, дає підстави зазначити що держава уникає терміну ідеологія і трактує партію як «зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах» (Про політичні партії в Україні).

Законом України «Про об'єднання громадян» партія визначається як об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, які мають головною метою участь у виробленні державної політики, формуванні органів влади, місцевого та регіонального самоврядування і представництво в їх складі (Про об'єднання громадян).

Але слід розуміти, що практичне вираження партійна ідеологія знаходить у програмових документах у вигляді декларації мети та цілей діяльності партії, засобів досягнення цієї мети, лозунгах, символіки тощо (Кройтор, 2012, с. 37).

Тому основним документом яким виражається ідеологія політичної партії є її програма. Відповідно до ст. 7 Закону України «Про політичні партії» програма політичної партії є викладом цілей та завдань цієї партії, а також шляхів їх досягнення (Про політичні партії в Україні).

Не дарма М. Обушний зазначає: «Позитивна чи негативна оцінка ролі партій в житті сучасного суспільства визначається переважно відношенням особи, соціальної верстви, класу, нації до тієї чи іншої ідеології на основі якої і базує свою політико-практичну діяльність та чи інша політична партія. Саме ідеологія є основоположною ознакою при визначенні більшості назв партій, загалом її сутності і тих принципів на основі яких розробляється політична платформа. Тому ідеологія виступає однією із базових характеристик діяльності будь-якої політичної партії» (Обушний, Примуш, Шведа, 2017, с. 74).

Ю. Шведа визначає ідеологію як систему поглядів та ідей в яких виражене відношення до існуючої дійсності. Таким чином під політичною ідеологією слід розуміти систему цінностей, ідей, що виражають політичну дійсність та ставлення до політичного процесу. Центральною категорією політичної ідеології є політична ідея (Шведа, 2003).

Варто погодитись з М. Обушним який зазначив що політичну ідею слід трактувати як форму відображення політичної дійсності, як результат осягнення думкою предмету пізнання – політичного процесу. «У цьому контексті політична ідея являє собою

«місток» від думки до дій, від свідомості до активності. Тут об'єктивна потреба відображається в теорії через інтереси, цілі, мотиви соціальних спільностей і особистостей, вона стає керівництвом до дії. Тому вироблення нових політичних ідей слід вважати не лише важливою сферою духовного виробництва, але і необхідною потребою вдосконалення діяльності політичних механізмів суспільства. За таких умов важливо, щоб самореалізуюча можливість політичної ідеї була доповнена відповідними силами і засобами, які б якнайповніше втілили її в життя» (Обушний, Примуш, Шведа, 2017, с. 77).

Одним із важливих інститутів реалізації політичних ідей, перетворення їх у стратегію політичного розвитку держави є політичні партії, що презентуючи на виборах свої ідеології здобувають право їх реалізації за підтримки суспільства.

За таких умов програма партії закріплює основні ідеологічні постулати партії і стає фундаментом її ідейної діяльності. Проте аналіз партійних програм політичних партій України, що отримали представництво в парламенті на виборах 2019 року засвідчують не лише розмитість партійних ідеологій, не чіткість ідейних положень і визначень а подекуди суперечливі тези.

Так наприклад на сайті партії «Слуга народу» вказано, що основними цінностями є «Прозора діяльність, відкритість до народу, відповідальність перед країною, командна робота. Учасники партії завжди і у всьому повинні бути чесними та залишатися людьми!» а метою діяльності партії є «Зробити українців рівними перед законом, народних обранців — відповідальними, покарати корупціонерів. Дати економіці розвиватись, навести лад в системі, побудувати гуманітарну політику, яка єднає Україну» (Програма політичної партії «Слуга народу», 2019).

У преамбулі програми партії не визначено ідеологічних засад діяльності «Слуги народу», зазначено, що партія «йде на дочасні парламентські вибори, щоб привести у Верховну Раду порядних людей, які служитимуть Україні та своїм виборцям. Ми втілимо курс Президента Зеленського у конкретних законопроектах та політичних рішеннях, сформуємо професійний уряд, якому довірятиме народ України, і разом впровадимо кардинальні зміни, що допоможуть нам зробити Україну вільною, незалежною, успішною Країною Мрії». У цілому в програмному документі містяться положення характерні як для ліберальних так і для соціал-демократичних ідеологій. Так партія виступає за дерегуляцію, демонополізацію економіки і водночас розширення соціального забезпечення громадян.

У сфері зовнішньої політики виступає як партія проєвропейського вектору, що підтримує Євроатлантичну інтеграцію України. Водночас у сфері культури та національної політики програма партії виголошує центристські позиції, зокрема зазначено, що партія має намір запровадити гуманітарну політику, яка сприятиме культурному, громадянському та духовному об'єднанню громадян України. Партія обіцяє: «Створимо систему підтримки української мови та культури за допомогою фіскальних стимулів і пріоритетного державного фінансування. Розробимо державні програми системних контактів з українськими діаспорами. Створимо систему інформаційної реінтеграції мешканців окупованих територій в Україну» (Програма політичної партії «Слуга народу», 2019). Слід зауважити, що програма партії не передбачала відкриття ринку землі в Україні, адже на нашу думку, таке програмове положення могло б негативно вплинути на рейтинги партії в період виборчих перегонів. З подібними ініціативами у період виборчої кампанії не виступав жоден з представників політ сили. Хоча дана реформа має значний вплив не лише на економічну систему, але й на політику в цілому.

Водночас деякі висловлювання лідерів партії та окремих її членів суперечать положенням програми партії, зокрема положенням щодо мовної, безпекової та зовнішньої політики.

Також лідери партії не можуть визначитись з ідеологічною приналежністю партії зокрема лідер «Слуги народу» на з'їзді партії зазначив: «Ідеологія у нас лібертаріанська. Чи змінюватиметься вона? Доопрацьовуватиметься. Тому що лібертаріанські ідеї не всіма депутатами поки підтримуються. Тобто, потрібно шукати якісь компроміси між ліберальними і соціалістичними поглядами». Тобто голова партії визнає, що його організація не є єдністю людей що розділяють спільні цінності та ідеали. Зокрема О. Корнієнко вказав на те, що «У нас людиноцентризм. Зараз, якщо дивитися на наші рішення, ми рухаємося до народовладдя, у бік збільшення можливостей для людей. Але є й консервативні моменти, пов'язані з тим, що побудувати в Україні лібералізм відразу важко» (Більше не лібертаріанці, 2019).

Отже можна в подальшому очікувати ідеологічного дрейфування партії, скоріш за все, у бік соціалізму недовгої електорату. Такі тенденції, пов'язані зі зміною партійної ідеології, є нормальними з огляду на те, що більшість партій є універсальними і прагнуть охопити, якомога більший загальний електорат. А популізм стає характеристикою не лише вітчизняних партійних проектів, але й політичних партій Європи.

Достатньо подібною до програми «Слуги народу» є програма партії «Голос», яка теж має значно емоційний стиль викладу, проте програмні положення більш ширше висвітлюють основні засади, мету та засоби досягнення основних завдань партії. У програмі теж не має чіткого визначення ідеологічної приналежності партії, окремі положення вказують як на соціалістичні так і на ліберальні ідеї. Зокрема партія ставить за мету боротьбу з монополізацією економіки, сприянню розвитку підприємницької діяльності, зменшення регуляторного впливу держави на економіку і розбудову ефективної системи соціального забезпечення.

У програмі партії приділено значну увагу справедливості як соціальної цінності та людині інтереси якої покликана обслуговувати держава. Щодо культурного аспекту соціального життя то в програмі «Голосу» зазначено: «В Україні мають постати й зміцніти нові, сучасні культурні традиції, що остаточно об'єднають українську націю, цементуючи її ідентичність. Ми будемо сприяти збагаченню вітчизняної культури різноманітними здобутками глобальної культури. Збереження автентичності не має стати на заваді осучаснення, модернізації культури» (Програма політичної партії «Голос», 2019). Дане програмове положення засвідчує що в національних питаннях партія досить поміркована, центристська. Мовній політиці не приділено жодної уваги у програмі партії. Проте це компенсовано безліччю висловлювань лідера партії С. Вакарчука на підтримку української мови та її статусу у суспільстві.

У зовнішній політиці подібно до «Слуги народу» партія «Голос» орієнтована на інтеграцію з ЄС та НАТО, а також на боротьбу проти Російської федерації. У своєму виступі на з'їзді партії С. Вакарчук так охарактеризував ідеологічні засади партії «Інтереси громадян України – понад усе, екзистенційний вибір України – Європа, один закон для всіх, вільна економіка без олігархів, влада, яка підзвітна громадянам України. Це все – ідеї, деталі цих ідей ми розкриємо згодом, ви побачите їх у нашій програмі» (Вакарчук озвучив ідеологію партії «Голос», 2019).

Партія «Блок Петра Порошенка «Солідарність» (згодом «Європейська Солідарність») у своїй програмі визначає свою ідеологію таким чином: «В основі нашої ідеології є ідея солідарності. Під ідеєю солідарності...» (Програма політичної партії «Блок Петра Порошенка «Солідарність»», 2015). Ідеологія партії має чітко окреслене націоналістичне спрямування, зокрема визначається, що «Солідарність – це захист

українських традицій, відтворення успадкованих від попередніх поколінь цінностей та культурної ідентичності. На ідеї солідарності базуються наші цінності та переконання, на яких має будуватися вільне солідарне суспільство» (Програма політичної партії «Блок Петра Порошенка «Солідарність»», 2015). Такі положення програми партії свідчать про прихильність партії в національній політиці до ідей національного консерватизму. Так наприклад в програмі партії зазначено, що «Ми несемо спільну відповідальність за збереження і плекання культурних традицій та їх передачу наступним поколінням. Наше завдання – зберегти історичну пам'ять, власну ідентичність, національну самобутність. Держава має створити умови для розвитку української культури, забезпечення статусу української мови як єдиної державної, а також забезпечувати розвиток культур національних меншин» (Програма політичної партії «Блок Петра Порошенка «Солідарність»», 2015).

Серед основних соціальних цінностей партія визначила основоположними для себе насамперед гідність, патріотизм, відповідальність, народовладдя справедливості. Визначаючи державну політику у сфері регулювання економіки партія виступає за мінімізацію державного втручання в економічну сферу. Зокрема в програмі партії зазначено, що «ми прагнемо мінімального втручання держави в економіку, водночас розвиваючи можливості для приватного підприємництва. Давати якомога більше простору для ініціативи й саморозвитку громадян у економіці, політиці, суспільному житті – важливе завдання для політичного класу країни» (Програма політичної партії «Європейська Солідарність», 2019). Тому в даній сфері партію можна віднести до ліберальних партій.

Зовнішня політика України згідно з положеннями партії повинна бути направлена на забезпечення євроатлантичної інтеграції та інтеграції з ЄС. В програмі партії чітко визначається Російська федерація як агресор на боротьбу з яким повинна бути націлена зовнішня політика держави, а методом такої боротьби є ефективна дипломатія (Програма політичної партії «Європейська Солідарність», 2019).

Значну увагу в програмі партії приділено забезпеченню державою її соціальних функцій з захисту населення зокрема найуразливіших соціальних його груп. Зокрема передбачається проведення реформи системи нарахування пільг, пенсійної та медичної реформи. У цьому контексті партія близька до соціалістичного вектору партійних ідеологій.

Враховуючи результати аналізу програми «Блоку ПП «Солідарність» та Партії «Європейська Солідарність» можна зробити висновки що програмові документи майже ідентично виражають основні ідеологічні засади діяльності партії її цінності та шляхи їх реалізації.

Програма партії «Батьківщина» має достатньо вагому соціальну складову. У ній яскраво виражена соціалістична ідеологічна складова, зокрема в програмі зазначено що пріоритетом партії є безкоштовна медицина та освіта, підняття мінімальних пенсій та заробітних плат. Зокрема акцентовано увагу на тому що «Мінімальну пенсію буде піднято до рівня 3094 грн. Жоден пенсіонер не буде отримувати пенсію менше реального прожиткового мінімуму для пенсіонерів, затвердженого законом» (Програма політичної партії «Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»», 2015).

Окрему увагу у програмі приділено тарифам та обов'язковому їх зниженню за рахунок пониження ціни та газ у двічі. У програмі містяться обіцянки щодо підняття заробітних плат педагогічним та медичним працівникам, забезпечення виплат та їх збільшення молодим сім'ям з дітьми. Зокрема в програмі зазначено: «Іпотечні кредити із страхуванням від державного фонду зроблять можливим придбання житла без першого внеску і без застави, під спеціальне страхування ризиків. Ставка за такими кредитами буде становити не більше 3% річних. Іпотечний кредит буде видаватися на

строк від 10 до 30 років» (Програма політичної партії «Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»», 2015).

Пріоритетами зовнішньої політики Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина» є виконання Угоди про асоціацію Україна–ЄС та надання Україні Плану дій для членства (ПДЧ) в НАТО. Також в програмі партії наголошується на необхідності започаткувати переговорний процес, щодо реінтеграції анексованого Криму та окупованого Росією Донбасу «за формулою Будапешт+, залучивши до процесу врегулювання такі держави як США та Велику Британію» (Програма політичної партії «Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»», 2015).

Соціалістична ідеологія партії простежується і в баченні «Батьківщиною» основних засад реалізації аграрної політики в державі. Партія чітко визначила, що пріоритетом в аграрній політиці для неї є продовження мораторію на продаж землі та підтримка малих та середніх фермерських господарств і сільськогосподарських підприємств. Водночас зазначено: «фермери, малі та середні сільгоспвиробники, які живуть і працюють на землі, зможуть викупити свою землю без аукціонів за рахунок пільгових кредитів. У людей, які захочуть продати свої паї, держава розпочне їх викупувати за ринковою вартістю» (Програма політичної партії «Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»», 2015).

З іншого боку партія є прихильником розвитку малого та середнього бізнесу виступаючи за «макро- та мікрокредитування бізнесу на європейських умовах». Також в програмі вказано на те що «ПДВ буде скасовано та замінено мінімальним податком на реалізацію, як у США. Замість обтяжливого податку на прибуток буде запроваджений податок на виведений капітал. А замість єдиного соціального внеску, який тримає в тіні 50% заробітної плати, буде введено персоніфіковану пенсійну систему» (Програма політичної партії «Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»», 2015).

В програмі партії не відстежується чітка позиція щодо важливих питань гуманітарної політики партії, зокрема, щодо мови, політики пам'яті, релігійних питань. Проте у програмовому положенні партії зазначено «Буде збережено позитивні тенденції збільшення видатків на фінансування культури і продовжено практику виділення достатніх коштів на фінансування українського кіно, книги, контенту на радіо і телебаченні. Прийнявши закон про меценатство, ми зменшимо навантаження на державний бюджет і зробимо систему фінансування культури гнучкішою» (Програма політичної партії «Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»», 2015). У цілому аналіз програми Всеукраїнського об'єднання «Батьківщини» дає підстави віднести партію за ідеологічним критерієм до соціал-демократичних партій.

Із загального контексту політичних партій що здобули в результаті виборів представництво в парламенті вибивається своїми поглядами на внутрішню та зовнішню політику України політичне утворення «Опозиційна платформа – За життя». У програмі партії чітко простежується орієнтованість партії на Російську федерацію, радянські цінності та ідеали. В програмі вжито досить суперечливе судження щодо оцінки політичної ситуації, а саме: «П'ять років влада систематично порушувала права і обмежувала свободи мільйонів українських громадян. Політика мовних заборон та утисків, втручання влади у справи релігійних громад розколували українське суспільство, принижували честь та гідність людей. Опозиційна платформа — за життя припинить політику дискримінації, ксенофобії та радикалізму» (Програма політичної партії «Опозиційна платформа - «За життя»», 2019). Виходячи з даного формулювання партія розцінює політичний режим в Україні, який склався в період з 2014 року по 2019 рік як радикальний режим ксенофобського характеру. Таке висловлювання має усі ознаки маніпуляції та використовується партією як технологічний прийом з метою

мобілізації власного електорату і відтворює посилення що домінують в інформаційному просторі Росії.

З огляду на кроки які пропонує партія для подолання політичної напруженості в суспільстві таких як: «введення мораторію на прийняття рішень, що розколюють країну; політика примирення та згоди, яка дозволить об'єднати українців від Заходу до Сходу та від Півночі до Півдня, «зшити» країну; скасування як антиконституційних, дискримінаційних законів про мову, освіту, перейменування церкви; про декомунізацію, люстрацію та інших актів, що порушують права та свободи громадян» (Програма політичної партії «Опозиційна платформа - «За життя»», 2019) партію можна віднести до реакційних.

Основою економічної стабільності є на думку партії індустріалізація держави. Зазначене положення дисонує з тезами інших партій про те що основою розвитку економіки має бути впровадження новітніх інформаційних технологій (Програма політичної партії «Опозиційна платформа - «За життя»», 2019).

У програмі партії присутні значні ознаки соціалізму. Мова йдеться про наступні програмові тези: «розбудова соціальної держави», «зниження тарифів на газ для населення України»; «підвищення прожиткового мінімуму, мінімальної заробітної плати, мінімальної пенсії»; «підвищення виплат при народженні дитини»; «Головний пріоритет — боротьба з бідністю та соціальний захист населення»; «відновимо пільги та забезпечимо гідну державну допомогу всім соціально вразливим категоріям населення» (Програма політичної партії «Опозиційна платформа - «За життя»», 2019).

У зовнішній політиці «Опозиційна платформа – За життя» повністю орієнтується на Російську федерацію та виступає за: «забезпечення активного нейтралітету України у військово-політичній сфері та неучасть у будь-яких військово-політичних союзах, як це передбачено розділом IX Декларації про Державний суверенітет України; припинення політики обопільних санкцій та відновлення взаємовигідних торговельно-економічних зв'язків з Росією та країнами СНД; перегляд умов участі України у Світовій організації торгівлі та зоні вільної торгівлі з Європейським Союзом» (Програма політичної партії «Опозиційна платформа - «За життя»», 2019).

Таким чином партія не розглядає Російську федерацію як агресора, а розв'язання конфлікту на Донбасі вбачає к наступному: «забезпечення прямих перемовин у чотирикутнику Київ — Донецьк — Луганськ — Москва; припинення економічної блокади Донбасу; надання автономного статусу Донбасу як невід'ємній складовій частині України шляхом внесення змін до Конституції та законів України; прийняття законів: про амністію, про вибори та про вільну економічну зону на Донбасі. Реалізація Плану-концепції врегулювання кризи на Південному Сході України — шлях до встановлення миру і повернення Донбасу в Україну, а України на Донбас» (Програма політичної партії «Опозиційна платформа - «За життя»», 2019).

Аналіз програми «Опозиційна платформа – За життя» дає підстави стверджувати що партію, умовно можна віднести до лівоцентристських партій, а в поглядах партії на політику гуманітарну до реакційних, які ностальгують за радянським минулим.

Отож дослідження програмових положень політичних партій України, що в результаті парламентських виборів подолали прохідний бар'єр дозволяє зробити наступні висновки:

По-перше, в Україні здобули успіх нові політичні партії такі як «Слуга народу» та «ГОЛОС».

По-друге, такі політичні партії як «Європейської солідарності», ВО «Батьківщина», ВО «Свобода», «Опозиційний блок» та створена в результаті його розколу «Опозиційна платформа – За життя» значно втратили підтримку виборців.

По-третє, новостворені політичні партії, подібно до «старих» залишаються лідерськими партіями, локомотивами рейтингу яких є їх лідери.

По-четверте, більшість партій за шкалою ліві – центристські – праві, є центристськими партіями соціал-демократичного спрямування.

По-п'яте, за відношенням до гуманітарної політики згідно з програмами партій «Солідарність», «Батьківщина», «Голос» і умовно (зважаючи на висловлювання окремих лідерів партії, які розходяться з програмовими положеннями) «Слуга народу» є націонал-демократичними партіями. «Опозиційну платформу – За життя» можна віднести до партій що сповідують радянську систему ідеологічних цінностей та орієнтовану на російський інформаційний простір.

По-шосте, усі програми політичних партій, що здобули підтримку електорату, окрім «ОП – За життя» мають проєвропейське спрямування;

По-сьоме, характерною особливістю таких партій як «Голос» та «Слуга народу» є медійність, віртуалізацій їх діяльності, відсутність розгалуженої організаційної регіональної структури;

Тенденційною ознакою сучасних політичних партій залишається «високий рівень ідеологічної мобільності та рецептивності, здатності до інтеграції окремих постулатів конкуруючих політичних ідеологій у програмі однієї партії» (Кройтор, 2012, с. 42). Таким чином вітчизняні політичні партії, зокрема і новостворені популістичною партією, що зрештою не робить український процес розбудови партійної системи якимось унікальним європейським явищем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Більше не лібертаріанці: Корнієнко заявив про зміну ідеології «Слуги народу». (2019). Дзеркало тижня. URL: https://dt.ua/POLITICS/bilshe-ne-libertarianci-korniyenko-zayaviv-pro-zminu-ideologiyi-slugi-narodu-329152_.html

Вакарчук озвучив ідеологію партії «Голос». (2019). Рубрика. URL: <https://rubryka.com/2019/05/16/vakarchuk-ozvuchyv-ideologiyu-partiyi-golos/>

Кройтор, А. В. (2012). Політична ідеологія як чинник формування партійної системи. *Актуальні проблеми політики*, 36-44.

Обушний, М. І., Примуш, М. В., Шведа, Ю. Р. (2017). *Партіологія*. Київ.

Примуш, М. В. (2018). *Політико-ідеологічний спектр українських політичних партій на сучасному етапі*. Політичне життя. URL: <http://jpl.donnu.edu.ua/article/view/6077/6105>

Про об'єднання громадян: Закон України. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2460-12>

Про політичні партії в Україні: закон України. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2460-12>

Програма політичної партії «Блок Петра Порошенка «Солідарність»». (2015). URL: http://solydarnist.org/wp-content/uploads/2015/12/programa_solidarnist.pdf

Програма політичної партії «Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина»». (2015). URL: <https://ba.org.ua/programm/>

Програма політичної партії «Голос». (2019). URL: <https://golozmin.org/storage/app/media/files/Program.pdf>

Програма політичної партії «Європейська Солідарність». (2019). URL: <https://golozmin.org/storage/app/media/files/Program.pdf>

Програма політичної партії «Опозиційна платформа - «За життя»». (2019). URL: <http://zagittya.com.ua/ua/page/programma.html>

Програма політичної партії «Слуга народу». (2019). URL: <https://sluga-narodu.com/>

Шведа, Ю. Р. (2003). *Теорія політичних партій і партійних систем*. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка.

Kroytor, A. V., Yakovlev, D. V., Aleksentseva-Timchenko, K. (2019). 'Apostles' of indoctrination: ideological peculiarities of representation of religious choice of Ukraine in the system of secondary education (based on analysis of expert interviews). *Ideology and Politics*(2), 127-146.

ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПАРТИЙНОЙ ПАЛИТРЫ СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНЫ: АНАЛИЗ ПРОГРАММ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПАРЛАМЕНТСКИХ ПАРТИЙ

Аннотация. Статья посвящена исследованию политической идеологии как фактора формирования партийной системы Украины на основании анализа программ политических партий Украины. В статье проанализированы программы таких политических партий, как «Слуга народа», «Голос», «Европейская солидарность», «Всеукраинское объединение «Батьківщина», «Оппозиционная платформа «За жизнь!». Определены особенности партийных программ и их идеологических составляющих. Доказано, что политические партии Украины являются партиями универсального типа с размытыми идеологическими ориентирами.

Ключевые слова: политическая партия, партийная идеология, программа партии, политическая идеология, партийная система.

IDEOLOGICAL FEATURES OF THE PARTY PALETTE OF MODERN UKRAINE: ANALYSIS OF THE DOMESTIC PARLIAMENTARY PARTY PROGRAMS

Abstract. The article is devoted to the study of political ideology as a factor of formation of party system of Ukraine on the basis of analysis of programs of political parties of Ukraine. One of the important institutions of realization of political ideas and their transformation into the strategy of political development of the state is political parties which, representing their ideologies at elections, acquire the right of their realization with the support of the society.

Party ideology is based on empirical worldview-methodological forms of subjective perception of political reality. Practical expression of party ideology is contained in program and statutory documents of political parties. Party ideology is designed to express political ideas and values popular in the society. In this case, parliamentary elections are a mechanism not only for rotation of the elite, but also for selection of the basic requirements in the political system and, consequently, for defining the dominant political ideology. The article analyzes the programs of such political parties as "Sluga narodu (The Servant of the People)", "GOLOS (The Voice)", "Evropeiska Solidarnist (European Solidarity)", "Vseukrainske obiednannia "Batkivshchyna" (All-Ukrainian Association "Fatherland"), " Opozytsiina latforma - "Za zhyttia!" (Opposition platform - "For Life!"). The features of party programs and their ideological components have been defined. It has been proved that the political parties of Ukraine are universal parties with blurred ideological guidelines. It has been determined that the new-established political parties, like the "old" ones, remain the leadership parties, the locomotives of which are their leaders. Most of the parties on the scale of left - center - right are centralist parties of social democratic direction, all programs of political parties supported by the electorate (except OP "Za zhyttia!" ("OP - For Life!") have pro-European direction. The characteristic feature of such parties as "GOLOS" ("The Voice") and "Sluga narodu" ("The Servant of the People" is the mediality, the virtualization of their activities, the absence of a ramified organizational regional structure. An important feature of modern political parties remains a high level of ideological mobility and receptivity and the ability to integrate certain postulates of competing political ideologies into the program of one party.

Keywords: political party, party ideology, party program, political ideology, party system.